مجله سلامت معنوی
دوره ۴، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۴
صفحات: ۶۹۹-۶۹۸
10.30491/JSH.4.3.698

جایگاه هوش مصنوعی و فضای مجازی در جنگ شناختی
The Place of Artificial Intelligence and Cyberspace in Cognitive Warfare

مهدی عباس‌زاده[۱*]
Mahdi Abbaszadeh[1*]

[۱] *گروه معرفت‌شناسی، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، تهران، ایران*
[1] *Department of Epistemology, Research Institute for Islamic Culture and Thought, Tehran, Iran*

سرمقاله

برای شکل‌گیری فهم درست و دقیقی از جنگ شناختی، ابتدا باید منظور از اصطلاح «شناختی» (cognitive) را به روشنی درک کرد.

در علوم شناختی، این اصطلاح به معنایی اعم از شناخت و آگاهی به کار می‌رود. مراد از این اصطلاح، همه فرآیندهایی است که در مغز یا ذهن می‌گذرد، اعم از آگاهی و ادراک، استدلال و تفکر، هوشیاری، حافظه و یادآوری، التفات، یادگیری، تصمیم‌گیری، پیش‌بینی، تجزیه و تحلیل، حل مسئله، عاطفه و هیجان، و ...

بنابراین جنگ شناختی، جنگی است که ذهن و قوه شناخت انسان را هدف قرار داده، با مدیریت و مهندسی افکار، روایت‌ها و هیجانات مردم و جوامع می‌کوشد بر همه فرآیندهای پیش‌گفته تأثیر بگذارد و در صورت موفقیت می‌تواند بینش‌ها، گرایش‌ها، منش‌ها و کنش‌های مردم و جوامع را تغییر دهد و بر نحوه مواجهه آن‌ها با واقعیت‌های اجتماعی (اعم از واقعیت‌های سیاسی، اقتصادی، مدیریتی، حقوقی، امنیتی، دفاعی و ...) به نفع اهداف طرفین جنگ تأثیرات جدی بگذارد.

هدف غایی در جنگ شناختی از بین بردن اعتماد عمومی نسبت به حاکمیت‌ها و تضعیف یا نابودی نهادها و سرمایه‌های اجتماعی کشور مقصد است.

شیوه‌های مرسوم در جنگ شناختی مشتمل بر تلقین ناکارآمدی حاکمیت‌ها، تضعیف یا حذف اعتماد عمومی نسبت به آن‌ها، نفی اعتبار و مشروعیت آن‌ها، ناامیدسازی نخبگان و توده‌ها، ایجاد شکاف و تفرقه در بین مردم و گاه حتی براندازی است.

مخاطبان جنگ شناختی همه افراد اعم از نخبگان، کارگزاران، جوانان و عموم مردم در جوامع مختلف هستند، هرچند ممکن است جنگ شناختی گاه با هدفی خاص و مشخص، محدود به قشر خاصی از مخاطبان بشود. بنابراین، دو قسم جنگ شناختی عام و محدود، قابل تشخیص‌اند.

چهار فعالیت مهم در جنگ شناختی و نیز دفاع شناختی عبارتند از رصد، تحلیل، طرح‌ریزی و عملیات که دولت‌ها، نهادها و ملت‌ها باید توجه ویژه‌ای به آن‌ها داشته باشند تا مغلوب نشوند.

اما در وضعیت کنونی، «هوش مصنوعی» به مثابه ابزار اصلی جنگ شناختی تلقی می‌شود و در آینده نیز با پیشرفت‌های روزافزونی که در این زمینه پدید خواهد آمد، قطعاً نقش پررنگتری ایفا خواهد کرد.

هوش مصنوعی و ماشین‌های هوشمند از طریق دریافت و رصد داده‌ها و اطلاعات کلان و نیز تجزیه و تحلیل الگوریتم‌های پیچیده، به ارائه توصیه‌ها و راهکارهای سیاستی بسیار موثری در جنگ شناختی می‌پردازند و این توصیه‌ها و راهکارها را از طریق اتوماسیون فرآیندها بصورت خودکار در قالب انتشار محتوا (متن، کلیپ و فیلم کوتاه، پست‌های شبکه‌های اجتماعی و ...)، پاسخ به پرسش‌های مطروحه برای طرفین، و شناسایی و هدف‌گیری افراد و نهادهای خاص در کشور مقصد، عملیاتی می‌کنند. نیاز به توضیح نیست که هوش مصنوعی در دفاع شناختی کشورها نیز نقشی کلیدی ایفا می‌کند.

همچنین «رسانه» و بویژه «فضای مجازی و اینترنت» را می‌توان بستر و مجرای کلیدی و محوری جنگ شناختی دانست. در واقع جنگ شناختی عمدتاً در همین فضا صورت می‌بندد، چه اینکه این فضا امروزه پرمخاطب‌ترین و موثرترین رسانه است که اطلاعات (درست و غلط) را به سهولت و با سرعت در اختیار

*نویسنده مسئول: **مهدی عباس‌زاده**. پست الکترونیک: dr.abbaszadeh@iict.ac.ir
دریافت مقاله: ۱۴۰۴/۰۹/۰۱ پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۰۹/۲۸

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-10]
[DOI: 10.30491/JSH.4.3.698]

مخاطبان خود قرار می‌دهد و امکانی بسیار مناسب و مساعد را برای «تغییر ذهن» افراد و توده‌های مردم فراهم می‌آورد. حملات و هک‌های سایبری نیز عمدتاً در همین فضا رخ می‌دهند.

بنابر نکات پیشگفته، توسعه و تعمیق مطالعات هوش مصنوعی، هم از حیث مسائل نظری و فرهنگی آن و هم از حیث جهات فناورانه آن، از ضروریات کنونی جامعه ماست. نیز تقویت سواد رسانه‌ای و به ویژه سواد فضای مجازی مردم ما، نقشی عمده و اساسی در دفاع شناختی ایفا می‌کند. همچنین برقراری یک اینترنت ملی قوی و کارآمد، یک راهکار زیرساختی و بنیادین برای تأمین ثبات و امنیت شناختی کشور است.

منابع

1. Ashtiyani MR, Shokohi H, Beik Bilandi AA, Amiri S, Mehdi R, Fakuri F, et al. Explaining the dimensions and components of cognitive warfare. Strategic Defense Studies. 2025;23(99):171-98. [In Persian]
2. Javani M. Cognitive Science in Cognitive Warfare. Atf Publication; 2022. [In Persian]
3. Hosseinpour J. Media Matrix: The New Architecture of Hybrid Warfare Based on Media and Artificial Intelligence Convergence Cyberspace and Social Media Studies. 2025;7:123-58. [In Persian]
4. Zabolizadeh A. War of Narratives. Publications of the Research Center of the Islamic Republic of Iran Radio and Television; 2023. [In Persian]

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.30491/JSH.4.3.698]